

Peter Aronsson, Kenneth Johansson, Bengt Schüllerqvist och Maria Ågren

Svar till Christina Carlsson Wetterberg

Christina Carlsson Wetterbergs synpunkter på vår artikel i Scandia 2/88¹ för den diskussion vidare som vi ville påbörja på ett konstruktivt sätt. Men i vårt svar vill, eller kan vi inte reda ut alla de besvärligheter hon ställer oss inför. Några förhållanden som vi uppfattar som särskilt viktiga har vi emellertid tagit fasta på och vill diskutera vidare för att precisera vår inställning och på så sätt föra diskussionen vidare.

Christina Carlsson Wetterberg tycker att vi "i konsekvensens namn..." borde ha letts till "en kritik av klassbegreppet såsom det utformats i gängse marxistisk teoribildning och forskning". Detta emedan klassbegreppet, till skillnad från praxis, inte utgår från det mänskliga livets totalitet utan begränsar perspektivet till produktionsfären.

Som vi strax skall visa befinner sig begreppet praxis på en annan och mer grundläggande nivå än begrepp som klass och kön. Huvudpoängen för oss var att *först* diskutera denna grundläggande nivå för att *sedan*, utifrån denna, ta ställning till de mer specifika begrepp, som klass och kön, som återfinns i de historie- och samhällsteorier som står den gröna doktoranden till buds. Vi kände nämligen hur dessa olika teorier annars hotade att bli en tvångströja för vårt tänkande. De erbjöd, som vi uppfattade det, färdiga kategorier och färdiga svar på hur kausalsamband i historien skall uppfattas. Detta gäller ju såväl den/de historiematerialistiska, där klass blir en central kategori, som den/de feministiska, där kön blir denna centrala kategori, liksom i många andra teorier.

Att en teori anvisar klara analyskategorier och idéer om samband är naturligtvis själva poängen med den, men teorin kan fungera kvävande om man inte först gör klart för sig teorins räckvidd och om man anser att den uttömmar beskrivningen av verkligheten, eller ej. För oss blev svaret nej: verkligheten, livet i dess totalitet, rymmer alltid mer än vad de specifika historie- och samhällsteorierna lyfter fram. Detta ledde oss till en öppen inställning till vilka kategorier och begrepp som är fruktbara vid historiska analyser. Vi kom fram till att det har att göra med frågeställning och tidsperiod. Så visar ju t.ex. Thompson att klass för sig, klass som historisk kategori, är tidsmässigt bunden till 1800-talets samhälle.

Att vi i slutklämmen på artikeln ändå väljer att lämna praxisnivån och, på nästa nivå, pekar ut klassbegreppet och exploateringsförhållandet som centralt är därför rätt opåkalat, eftersom vi i artikeln inte har någon särskild frågeställning eller tidsperiod att knyta an till. Dock kan sägas att Thompsons text påkallar analys och ställningstagande i just klass-frågan. Men främst måste vårt ställningstagande förstas historiografiskt. I den situation och miljö vi då befann oss i hade vi, som vi uppfattade det, särskild anledning att förhålla oss till den historiematerialistiska traditionen. Det blev viktigt för oss att diskutera om den historiematerialistiska ansatsen *gick* att förena med praxisperspektivet. Men därigenom kom vi att bortse från andra möjliga ansatser, som den feministiska. Detta är bara att beklaga.

Varför var, och är, det då angeläget att diskutera praxis som ett alternativt perspektiv?

I den historiematerialistiska traditionen har frågan om förhållandet mellan vara och medvetande varit ett genomgående tema. Förhållandet har alltmör kommit att uppfattas som en *motsättning*.² På olika sätt blev det klart för oss i vår egen forskningspraktik att det var nödvändigt att försöka överskrida denna motsättning. Vi upplevde att metaforen bas/överbyggnad som ett uttryck för förhållandet mellan vara och medvetande hade (och

har) låst diskussionen kring frågan om vad som kommer först; ytterst kring frågan om produktivkrafternas primat.³ Denna "låsning" har gjort att forskningen om människors erfarenheter och värderingar, moral, lag och rätt, religion, etc inte haft någon hög prioritet i den svenska historiematerialistiska traditionen. Man törs t.o.m. säga att de lyser med sin frånvaro, även om det finns undantag.

Med praxisbegreppet vill vi alltså återföra dynamiken i förhållandet mellan vara och medvetande och visa på den spänningsfyllda enhet, grundad i praxis, som råder. Praxisbegreppet skall således ses som en nivå av lika grundläggande karaktär som de vanligare kategorierna vara och medvetande, och inbegriper dem båda. I den historiska processen förenas vara och medvetande på ett a priori icke förutbestämt sätt. Vi vill med detta förhindra att verkligheten reduceras till enkla sociologiska kategorier, stela och oföränderliga redan när vår undersökning av det historiska problem vi ställt oss skall ta sin början.⁴

Det är alltså på detta sätt vi vill betrakta kategorierna kön och klass. Istället för att ställa frågan om hur dessa förhåller sig till varandra, om kön är en samhälleligt viktigare kategori än klass, eller om klass bara är en mansbestämd kategori, vill vi försöka historisera frågan. Det är i den historiska processens praxis vi kan få en förståelse av förhållandet mellan kön och klass; där förverkligas båda kategorierna. Där kommer de att kännas, upplevas och behandlas som verkliga. Med detta har vi strävat bort ifrån de färdiga teoretiska kausala samband som gärna upphöjer ett historiskt förhållande till Det Enda Förhållandet.

Men Christina Carlsson Wetterberg vill öppna våra ögon för en annan lösning på problemet med kön och klass. Med stöd av Joan W. Scott menar hon att vi bör "inrikta oss på hur klassidentiteten skapas i den politiska diskursen". Men är inte detta ett sätt att *reducera* frågan till politik, dvs att föra undan diskussionen om hur människor levde, och lever, sina sociala förhållanden i ett samhälle som förändras? Christina Carlsson Wetterberg anmärker också mycket riktigt att man kan kritisera Joan W. Scott för att lägga så "stor tonvikt... på den politiska diskursen, på språket och meningsskapandet att den materiella verkligheten som människor lever i tenderar att helt skymmas".

Skulle inte just detta bli resultatet om vi följde Scotts uppmaningar? Skulle inte vår uppmärksamhet ledas bort från människors materiella produktion och vardagliga verklighet? Skulle inte denna verklighet fördunklas? Vill vi det?

Slutligen vill vi något kommentera motsatsparet manlig produktion och kvinnlig reproduktion. Christina Carlsson Wetterberg talar uttryckligen om "männens och produktionsvärld", och vi tycker oss förstå att "kvinnors specifika erfarenheter som mödrar, som hemarbetande eller som en undertryckt grupp i samhället" kan sammanfattas under rubriken reproduktion. Men har detta motsatspar en relevans som är konstant och tidsoberoende? Om det vore så skulle man kunna hävda att inriktningen på den klassexploatering som sker inom produktionssfären a priori *måste* fördunkla kunskapen om kvinnors liv och verksamhet i historien. Man skulle också kunna hävda att en inriktning på reproduktionssfären *måste* fördunkla kunskapen om männens liv och verksamhet. Men vet vi verkligen att produktionen är och har varit männens sfär?

Jan Lindegren har visat hur gränsen mellan manligt och kvinnligt produktivt arbete upplöstes under stormaktstidens krig.⁵ Här torde det vara ostridigt att också kvinnorna, såsom medlemmar av ett hushåll som var produktions- och reproduktionsenhet, utsattes för en klassmässig exploatering. Vi har svårt att se att man kan klara sig utan klassbegreppet för att analysera denna situation.

Vi menar alltså att motsatsparet manlig produktion — kvinnlig reproduktion kan vara tidsbundet. Är det inte i själva verket en frukt av 1800-talets borgerliga samhälle — liksom

klass för sig?! I så fall torde man, även här, ha nytta av att först ställa sig på "praxisnivån", för att sedan göra det till en öppen, empirisk fråga när och hur produktion och reproduktion varit förenade och när och hur klass- och könskategorierna kommer i motsatsställning till varandra.

Noter

1. P. Aronsson, K. Johansson, B. Schüllerqvist, G. Silow och M. Ågren, "Vem skapar historia? Om struktur och subjekt som historieteoretiskt problem" i *Scandia* 2/88.
2. Vi menar alltså att den historiematerialistiska traditionen betonat motsättningen i förhållandet mellan vara och medvetande. Med praxisbegreppet vill vi försöka att återigen betrakta förhållandet som motsatsernas enhet, ett dialektiskt förhållande.
3. En för några år sedan på svenska utkommen bok diskuterar återigen denna fråga med stor emfas. Jfr G. A. Cohen, *Karl Marx' historieteori. Ett försvar*. Lund 1986.
4. Vi nöjer oss med att diskutera de mer inomvetenskapliga följderna av att utgå från praxis. Praxisbegreppet har dessutom mer utomvetenskapliga dimensioner, vilka vi utelämnar i denna diskussion.
5. J. Lindegren, *Utskrivning och utsugning. Produktion och reproduktion i Bygdeå 1620–1640*. Uppsala 1980.